

**1875 YILINDA BELGRAD'TA BASILAN PULEVSKİ'NİN SÖZLÜĞÜ VE SÖZLÜKTEKİ BATI RUMELİ
AĞIZI ÖZELLİKLERİ**
**PULEVSKİ'S 1875 DICTIONARY PRINTED IN BELGRADE AND THE WEST RUMELIAN DIALECT
CHARACTERISTICS THEREIN**

Abidin KARASU*

Öz

Anadolu ve Rumeli ağızlarının kaynakları büyük oranda Arap harfli Osmanlı alfabesi ile yazılmıştır. Arap harflerinin Türkçenin seslerini tam anlamıyla gösterememesinden dolayı bu alfabeyle yazılmış eserlerde Türkçenin ses değişikliklerinin takip edilmesi oldukça zordur. Osmanlı Ağızları konusunda önemli bilgiler veren diğer kaynaklar Avrupalıların yazmış oldukları çeşitli gramer, sözlük, tarih ve folklor metinleridir. Bu eserleri kaleme alan Avrupalı araştırmacılar çalışmalarını İstanbul okur-yazar ağızlarına dayanarak hazırlamışlardır. Latin harfleriyle hazırlanan bu metinler Arap harfli metinlere göre fonetik özellikleri daha fazla göstermektedir. Postel Grameri (16. yy.) , Harsany'nin Dil Kılavuzu (17.yy.), Molino Sözlüğü, Meninski Sözlüğü ve Grameri, Viguer Grameri (18.yy.), Redhouse Grameri (19.yy.), Rhasis Sözlüğü, Kieffer ve Bianchi Sözlüğü, Lajos Kossuth Grameri, Zenker Lügati vb. örnek olarak verilebilir. Bunun yanında Kiril harfleriyle yazılan Türkçe metinler önem arz etmektedir. Fakat ne yazık ki bunların sayısı fazla değildir.

Balkan Slavları altı asra yakın süren Osmanlı idaresinde Türkçeyle iç içe yaşamışlardır. Türkçe asırlarca Balkanların en önemli dili olmuştur. Balkanlarda yaşayan birçok Slav aydın Türkçeyi kullandığını ve Kiril harfleriyle eserler meydana getirdikleri bilinmektedir. Kiril harfleriyle yazılan Türkçe metinler dönem itibarıyla Türkçenin fonetik özelliklerini yansıtmada ve ağız çalışmalarında önemli yere sahiptirler. Kiril harfli Türkçe metinlerin içinde "Radov Sözlüğü" ve Georgi Pulevski'nin yazmış olduğu Triyaziçnik "Üç Dilin Sözlüğü" önemlidir. Bu yüzden farklı alfabeler kullanılarak yazılmış Türkçenin Anadolu ve Rumeli ağızları özelliklerini taşıyan eserler, araştırmacılar için önemli olduğu kadar Türk dili tarihi açısından da son derece kıymetlidir. Makedon dilci, tarihçi Georgia Pulevski tarafından kaleme alınan ve 1875 yılında Belgrad'ta devlet matbaasında Kiril harfleriyle basılan Тријазичник (Triyaziçnik) üç dilli Makedonca-Arnavutça-Türkçe sözlük, bu özelliklere sahip bir eserdir. 160 sayfalık eser her ne kadar bir sözlük olarak adlandırılmış olsa da; dini konular, coğrafya, botanik, madenler, bitkiler, canlılar, diller, devlet yönetimi vb. gibi çok farklı konularda soru-cevap şeklinde genel bilgiler vermesi bakımından bir ders kitabı özelliğini taşımaktadır.

Kiril harfleriyle yazılan eser Batı Rumeli ağızlarının XIX. yüzyıldaki durumuna ışık tutması bakımından son derece önemlidir. Çalışmada sözlüğün içeriği hakkında bilgiler verilmiş olup eserde kullanılan Türkçenin Batı Rumeli ağızları özellikleri araştırılmıştır. Yöntem olarak G. Nemeth'in Batı Rumeli ağızları için tespit ettiği sekiz ses bilgisi ölçütü esas alınmış ve bu doğrultuda inceleme yapılmıştır. Belirlenen bu ölçütler başlıklar halinde incelenmiş eserde geçen kelimeler fişlenerek kullanıldıkları sayfa numaraları verilmiştir. Eserde kullanılan Türkçe, Batı Rumeli ağızları özellikleri taşımaktadır. Nemeth'in belirlediği ölçütlerden 8'i eserdeki ses özellikleriyle uyumda olup şimdiki zaman *-(I)yor* ekinin kullanımı *-(I)yor* ve *-(X)r* şeklinde ikilik arz etmektedir. Yapılan araştırmayla Batı Rumeli ağızlarının tarihsel gelişimine katkı sağlanması hedeflenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Pulevski, Batı Rumeli ağızları, Makedonya, Üç Dilli Sözlük, Balkanlar, Kiril harfleri, Türkçe.

Abstract

The sources of Anatolian and Rumelian dialects are mostly written in Ottoman alphabet employing Arabic letters. Since Arabic letters cannot exactly reflect Turkish language sounds, it is quite difficult to follow the evolution of phones in the Turkish language in these works which are written using this alphabet. That's why the books written in different alphabets and which carry Anatolian and Rumelian Turkish dialect characteristics are vitally important for researchers as well as very valuable from the point of Turkish language history. The 1875 trilingual Тријазичник (Triazichnick) Macedonian-Albanian-Turkish dictionary which has been prepared by Macedonian linguist and historian Georgia Pulevski with Cyrillic alphabet and printed in Belgrade in the state printing house, is a work which carries these features. Even though the 160 page work is named as a dictionary, it has a text book character because it provides general information on religious subjects, geography, botanic, minerals, flora, fauna, languages, government, etc. The book that is written with Cyrillic alphabet is extremely important in shedding light on the state of West Rumelian dialects in the 19th century. In our study, information about the content of the dictionary is provided and West Rumelian characteristics of the Turkish language in the book are analyzed. Eight phonetic criteria, which have been determined by G. Nemeth for West Rumelian dialects, have been taken as the method and the analysis is carried out accordingly. These criteria have been investigated under relevant titles, the words in the dictionary have been indexed and the page numbers on which they appear have been provided. As a result, it is determined that the language in the dictionary carries West Rumelian Turkish dialect traits. 8 criteria among the ones Nemeth determined suit the phonetic characteristics in the work and the usage of present tense suffix presents a duality with *-(i)yor* and *-(x)r*. The goal of this study is to contribute to the historical development research of the West Rumelian dialects.

Keywords: Pulevski, West Rumelian dialects, Macedonia, Trilingual Dictionary, Balkans, Cyrillic Letters, Turkish.

1. Giriş

Osmanlı İmparatorluğu'nun idaresinde bulundurduğu coğrafya ve bu coğrafyada yaşayan halkların dilleri uzun asırlar etkileşim içinde kalmıştır. Devletin resmi dili olan Türkçe üç kıtada prestij ve devlet dili olarak kullanılırken halkın kullandığı ağız, ağırlıklı olarak Oğuz şivesine dayanmakla birlikte farklı Türk şivelerinin ve yerel unsurların etkisi altında kalmıştır. Anadolu ve Rumeli ağızlarının yakın tarihini oluşturan Osmanlı dönemi ağızları bu yapılarıyla birlikte düşünüldüğünde çalışmaların ne kadar ayrıntılı olarak tasarlanması gerektiği ortaya çıkmaktadır. Türkçeyi yazıya aktarırken kullanılan Arap harflerine dayalı Osmanlı alfabesi, birçok sesi yansıtmaması Osmanlı ağız çalışmalarının en büyük sorunlarından biridir. Dönem itibarıyla kullanılan yazı dilinin yarı standart hale gelmiş İstanbul ağızına dayanması önemli bir problem olarak durmaktadır. Geniş kitlelere ulaşan Karagöz ve Ortaoyununda kullanılan ağız özelliklerini yansıtan metinlerin sayısı da fazla değildir. Eli kalem tutan ve dönem itibarıyla yazı yazan Osmanlı aydınları Türkçenin ağız özelliklerini yansıtmayı doğru bulmamışlardır. Bu uygulamanın dışına çıkan, Arapça ve Farsça kelimeleri Türkçenin ses düzenine göre yazmayı deneyen aydınlar çıkarılan fetvalarla engellenmiştir. Dolayısıyla Anadolu ve Rumeli ağızlarının özelliklerini ortaya çıkarabilmek için Osmanlı sosyal tarihinin diğer kaynaklarını göz önünde bulundurulması gerekmektedir (Turan, 2002: 125).

Anadolu ve Rumeli ağızlarının kaynakları büyük oranda Arap harfli Osmanlı alfabesi ile yazılmıştır. Arap harflerinin Türkçenin seslerini tam anlamıyla gösterememesinden dolayı bu alfabeyle yazılmış eserlerde Türkçenin fonetik değişikliklerini takip etmemiz çok zordur. Osmanlı Ağızları konusunda önemli bilgiler veren bir diğer kaynaklar Avrupalıların yazmış oldukları çeşitli gramer, sözlük, tarih ve folklor metinleridir. Bu eserleri kaleme alan Avrupalı araştırmacılar çalışmalarını İstanbul okur-yazar ağızlarına dayanarak hazırlamışlardır. Latin harfleriyle hazırlanan bu metinler Arap harfli metinlere göre fonetik özellikleri daha fazla göstermektedir. *Postel Grameri* (16. yy.) , *Harsany'nin Dil Kılavuzu* (17.yy.), *Molino Sözlüğü*, *Meninski Sözlüğü ve Grameri*, *Viguer Grameri* (18.yy.), *Redhouse Grameri* (19.yy.), *Rhasis Sözlüğü*, *Kieffer ve Bianchi Sözlüğü*, *Lajos Kossuth Grameri*, *Zenker Lügati vb.* bunlara örnek olarak verilebilir (Turan, 2002: 128).

Ağız araştırmalarına kaynak sağlayan Avrupalı aydınların yazmış olduğu çeşitli eserlerden sonra Kiril harfleriyle yazılan Türkçe metinler önem arz etmektedir. Fakat ne yazık ki bunların sayısı fazla değildir. Balkan Slavları altı asra yakın süren Osmanlı idaresinde Türkçeyi iç içe yaşamışlardır. Türkçe asırlarca Balkanların en önemli dili olmuştur. Balkanlarda yaşayan birçok Slav aydın Türkçeyi kullandığını ve Kiril harfleriyle eserler meydana getirdikleri bilinmektedir (Nasteva, 2001:27). Kiril harfleriyle yazılan Türkçe metinler dönem itibarıyla Türkçenin fonetik özelliklerini yansıtmada ve ağız çalışmalarında önemli yere sahiptirler. Kiril harfli Türkçe metinlerin içinde "*Radov Sözlüğü*" ve Georgi Pulevskinin yazmış olduğu "*Triyaziçnik (Üç Dilin Sözlük)*" önemlidir (Mollova, 1972:173).

Pulevski'nin "*Üç Dilli Sözlük*"ü üzerine ilk önce György Hazai çalışmıştır. 1964 yılında "*Rumeli Ağızları Tarihinin İki Kaynağı Üzerine*" adlı makalesiyle eserin varlığını Türkoloji dünyasına duyurmuştur (Hazai, 1963:1). Violeta Nikolovska 2009 yılında Pulevskin "*Dört Dilli Sözlüğü*" üzerine bir makale hazırlamış çalışmasında kısmen "*Üç Dilli Sözlük*" hakkında bilgi vermiştir (Nikolovska, 2009:1). Oktay Ahmed'in Pulevski üzerine önemli araştırmaları olmuştur. Ahmed 2010 yılında "*1875'te Türkçenin Makedoncaya Olan Etkisi: G. Pulevski'nin 'Üç Dilli Sözlük'ü*" bildirisiyle Türkçenin Makedonca üzerindeki etkisini Pulevski'nin sözlüğünden hareketle incelemiştir (Ahmed, 2010:1). Ahmed 2012 yılındaki bildirisiyle "*Pulevski'nin Sözlüklerinden Hareketle XIX. Yüzyıl Makedonya Türkçesinin Bazı Ses Özellikleri*" dikkat çekmiştir (Ahmed, 2012:1). Karasu 2011 yılında "*Makedonca-Arnavutça-Türkçe Üç Dilli Sözlükte Rumeli Ağızı Hususiyetleri*" sözlük üzerinde bir araştırma yapmıştır (Karasu, 2011:1). Violeta Nikolovska 2015 yılında Pulevski'nin çalışmalarından hareketle 19.Yüzyılda Sırp- Makedon kültürel ilişkiler hakkındaki bildirisinde Pulevski'nin "*Üç Dilli Sözlük*"nden bahsetmiştir (Nikolovska, 2015:1).

Yukarıda gösterilen çalışmalar Pulevski'nin sözlüğü hakkında genel bilgiler vermekten ve kısmen incelenen ağız özelliklerinden ileriye gitmemektedir. Ahmed'in yaptığı çalışmada Pulevski'nin sözlüğünden hareketle Makedonya ağızlarındaki ses özellikler incelenmiştir. Eserin ağız özellikleri ve dönem bakımından farklı alanları kapsayan muhtevası ancak bir kitap çalışmasıyla doldurulabilir. Çalışmamızda Pulevski'nin "*Üç Dilli Sözlüğü*"'nden hareketle Batı Rumeli ağızı özellikleri incelenecektir.

2. Georgi Pulevski ve Eserleri

1817 yılında Osmanlı İdaresindeki Debre şehrinin Galiçnik köyünde dünya gelen Georgi Pulevski, Makedon kaynakları tarafından sözlükbilimci, gramer yazarı, şair, halk bilimci, etnograf, tarihçi, asker olarak anılmaktadır (Ristovski, 1996:7). Pulevski aynı zamanda Makedoncanın ilk basılı grameri ve sözlüğünün yazarıdır (Pulevski, 1880: 1). Pulevski'nin düzenli bir eğitimi olmamıştır. Asıl mesleği dülgere ustasıdır. Fakat şahsi gayretleriyle birçok konuda kendini geliştirmiş bunun yanında yabancı diller

öğrenmiştir. Pulevski çok sık aralıklarla komşu Balkan ülkelerini ziyaret ederek bu ülkelerin kültürlerini, dillerini yakından tanımıştır.

Pulevski eserlerinde kullandığı dil edebi bir Türkçe değildir. Pulevski'nin Türkçeyi, Makedonya'da Rumeli ağzının Batı kolunu konuşan insanlar arasında öğrenmiş olduğu tahmin edilmektedir. Pulevski'nin Türkçe bilip bilmediği ile ilgili farklı yaklaşımlar mevcuttur. Ahmed yapmış olduğu çalışmada sözlükteki Türkçe bölümlerin Pulevski'nin yanında farklı kişiler tarafından Türkçeye aktarıldığını söylemiştir (Ahmed, 2012:2). Fakat Sözlükte bu konuda bir bilgi bulunmamaktadır. Nikolovska ise araştırmaları sonucunda Pulevski'nin Türkçeyi gayet iyi bildiğini ortaya koymaktadır (Nikolovska, 2009:1). İncelememize göre Üç Dilli Sözlüğün Türkçe bölümünü Pulevski yazmıştır. Sözlüğün giriş kısmında bu konuda kendisinin beyanati bulunmaktadır (Pulevski, 1875:3).

Georgi Pulevski'nin yazmış olduğu eserler şunlardır:

1. "Dört Dilin Sözlüğü" (Речник Од Четири Јазика-Или Четиријазичник) 1873

Sırpça, Arnavutça, Türkçe, Yunanca dillerinde yazılmış dört dilli bir sözlük olup farklı konularda bilgiler vermesi bakımından kaynaklarda bir ders kitabı olarak da anılmaktadır. 1873 yılında Belgrad'ta basılmıştır (Pulevski, 1873:1).

2. "Üç Dilin Sözlüğü" (Речник Од Три Јазика) 1875

Makedonca, Arnavutça, Türkçe dillerinde yazılmış üç dilli bir sözlük olup farklı konularda bilgiler vermesi bakımından kaynaklarda bir ders kitabı olarak da anılmaktadır. 1875 yılında Belgrad'ta basılmıştır (Pulevski, 1875:1).

3. "Samovila Makedonska" (Самовила Македонска) 1878

1878 yılında Osmanlı- Rus Harbi sırasında yazılmış çok yağun milliyetçi duyguları içeren bir şiir antolojisidir. İlk baskısı 1878 yılında Sofya'da yapılmıştır (Ristovski, 1995:133).

4. "Makedonska Pesnarka" (Македонска песнарка) 1879

Pulevskinin derlediği bir şiir antolojisidir. Makedon milli uyanış döneminin şiirlerini bir arada sunar. Eserin ilk baskısı 1879 yılında Sofya'da yapılmıştır. (Ristovski, 1995:134).

5. Slognitsa Reçovska" (Слогница Речовска) 1880

Makedoncanın ilk gramer ve imla eseri olan Slognitsa Reçovska 1880 yılında Sofya'da basılmıştır (Pulevski, 1880: 1).

6. "Slavyansko-Makedonska Opšta İstoriya" (Славјанско-Македонска Општа Историја) (Makedon-Slav Ortak Tarihi) 1892

Pulevski'nin 1892 yılında yazdığı Makedon-Slav Ortak Tarihi adlı tarih eseri uzun yıllar el yazması halinde basılmayı beklemiştir. Eser 2003 yılında Makedon Bilimler Akademisi tarafından basılmıştır. 1003 sayfalık hacimli bir eserdir (Pulevski, 1892-2003: 1).

7. "Yaziçnitsa" (Јазичница) 1865

Pulevski'nin 1865 yılında hazırladığı fakat el yazması halinde kalan "Yaziçnitsa" (Јазичница) eseri Makedonca'yı öğrenmek isteyenlere pratik bilgiler sunan bir el kitabı mahiyetindedir.

3. Sözlüğün Muhtevası

Sözlüğün ilk sayfası Sultan Abdülaziz'e övgü ve ithaf ile başlayıp şu satırlara yer verilmiştir: "Переметд-љи Мућермет Дадери Ељиф Шанл Султан Абдул Азис Азамет Ефенд-М-З" (Keremetd-lyi Mukeremet Daderi Elyif Şanl Sultan Abdul Azis Azamet Efend-m-z) "Bağış sahibi, dost ve kardeşimiz büyük, ulu sultanımız Abdülaziz Efendimiz." satırları ile başlamaktadır (Pulevski,1875:1).

Hemen altında "Lugat, uç lyisaniden, Misniymance, Arnaudçes ve Makedonluces, Kitab -II, yazmış Georgi M. Puleoglu" bilgileri alt alta yer almaktadır. Sayfanın sonunda Belgrad Devlet Matbaasından "Tab olunmuş 1875" yılı bilgisi vardır. Burada dikkat çeken bir konu Pulevski'nin, sözlüğü yazdığı dilleri sayarken Türkçe yerine "Misniymance" (Misniymance) büyük bir ihtimalle "Müslümanca" ya da Müslümanların konuştuğu dili kastetmektedir. (Pulevski,1875:1).

Pulevski bu bilgileri verdikten sonra sözlüğü yazma sebebini "Muhabbet" olarak adlandırdığı giriş kısmında, bir nevi önsözünde şu sözlerle açıklamaktadır: "En alt kademededen en üst kademedeye kadar yabancı dil bilmek önemli ve ayrıcalıklı bir iştir. Bunu yazmış olduğum birinci kitapta dile getirdim. İnsanın ana dilini tam anlamıyla öğrenebilmesi uzun zaman almaktadır. Onu kurallarına göre kullanabilmesi için gayret sarf etmesi gerekir. Ana dilimizin yanında yabancı dilleri öğrenmemiz gerekiyor. Birinci kitabımda yapmış olduğum hataları bu kitapta büyük ölçüde gidermeye çalıştım. Makedonca'yı kullanmamın sebeplerinden biri de hataları gidermektir. Padişahımız Sultan Abdülaziz, bizim gibi insanlara kendi ana lisanını ve diğer lisanları öğrenmek ve öğretmek için fırsat verdi; Allah ona uzun ömürler versin, devleti ve

padişahlığı daim olsun. Onun sayesinde bizler yabancı lisanları rahatça öğrenebiliyoruz. Bu ikinci kitabı, çok farklı konu başlıklarından azar azar bahsederek muhabbet şeklinde yazdım ki sıkılmadan hem kendi ana lisanını hem de diğer lisanları öğrensinler” (Pulevski, 1875: I).

Pulevski eserinin “Muhabbet” olarak adlandırdığı giriş kısmında dil öğrenmenin faydalarından bahsedip bu donanımın kişiye ayrıcalık kattığını belirtilmektedir. Bunun kolay bir iş olmadığını gayret sarf etmek gerektiğini söyleyen yazar ilerleyen satırlarda dönemin Padişahı Sultan Abdülaziz’e methiyeler düzmette ve kendisine böyle bir eser yazması için fırsat verdiğinden teşekkür etmektedir.

Pulevski’nin eseri her ne kadar bir sözlük olarak adlandırılmış olsa da dönem itibarıyla kullanım alanına bakılacak olursa bir ders kitabı, bunun yanında Osmanlı idaresindeki Makedonya’da yaşayan Makedon, Arnavut ve Türklere farklı alanlarda bilgiler vermeği hedefleyen bir eser özelliği taşımaktadır. Ağız çalışmaları için önemi ise Türkçenin Arap harfleriyle yazıldığı bir dönemde Kiril harflerinin kullanılmış olması ve dönem itibarıyla Türkçenin ses özelliklerini tespit edilmesini kolaylaştırmasıdır (Ahmed, 2012:1).

Soru cevap şeklinde birçok farklı bilgiyi okuyucuya vermeyi hedefleyen eserin muhteva bakımından örnekleri daha önce de yazılmıştır. Daniil Moskopolski’nin 1802 yılında yayınladığı Четиријазичникот- “Çetiriyażičnikot” ve 1841 yılında Teodesiya Sinaitski’nin Selanik’te yayınladığı “Kniga za Nauçeni Trih Yazikov” - Книга за научение трих јазиков çalışmaları örnek olarak gösterilebilir. (Ristovski, 1996:10).

Eser 5-161. sayfaları arasında farklı konu başlıkları altında soru-cevap şeklinde devam etmektedir. Sırasıyla bu konu başlıklarında sorular sorulmuş ve cevapları verilmiştir: *Dini konular, Coğrafya, Botanik, Madenler, Bitkiler, Canlılar, İnsanlar, Diller, Balkanlarda konuşulan diller, Devlet yönetim şekilleri, Padişah, Hükümet hakkında bilgi, Meyve ve sebzeler, Giysiler, Elbiseler, Tekstil, İnsanların yaşadıkları yerler, Yaşayış tarzları, Zanaatlar, Meslekler, Ticaret, Coğrafya, Gök Bilim, Kıtalar, Ülkeler hakkında bilgiler, Zaman, Saat dilimleri, Dil, Yabancı kelimeler, Mektup çeşitleri ve yazımı, Alfabeleri hakkında bilgiler, Sözlük hakkında bilgiler*

a.) Dini Konular

“Allah bu dünyayı nasıl yarattı?” önce soru sorulmuş daha sonra cevap verilmiştir:

Сув.

[Suv.]

Насл насп едти алах будуњаи.(ÜDS:5)

[Nasl nasp edti Alah budunyai]

Цув.

[Cuv.]

Еневел алах наспедтмиш ђогу, ве топраги, иља бу топраг чересис иди, ве чол, ве караник

[Enevely alah naspedtmiş gyogu, ve topragi, ilya bu toprag çeresis idi, ve çol, ve karanik]

дахи, иди биранги чукур дипсис ђиби саде бир нефес алахн, ахланирди су узеринде

[dahi idi birangi чукур дипсис ђиби саде бир нефес алахн, ахланирди су узеринде]

,ве алах деди ђи, ишиг олсун ве дахи, ишиг олду ве алах ђоруб ђи ишиг ђузелдир олдем

[ve alah dedi ki, işig olsun ve dahi, işig oldu ve alah gorub ki işig guzeldir oldem]

алах паиљашти ишиги каранљикден, ве ишиги исмедти алах ђуп, дахи каранљи исмедти

[alah pailyaşti işigi karanlyikden ve işigi ismedti alah gup dahi karanlgi ismedti]

ђеце ве олвакт сабах олду ве ђеце дахи ђељди иљк ђунде.

[gece ve olvakt sabah oldu ve gece dahi gelydi ilyk gunde]

b.) Dil

“Burada en çok hangi dillere ihtiyaç duyarız?” Sorusu sorulmuş ve cevap verilmiştir.

Су.

[Su.]

Анги ђисаниљер енмухтачиола, бурдаја дахи ангиљер ђи башка тарафлар ичин бана табир ејље.
(ÜDS:39)

[Angi lyisanilyer enmuhtaçiola buradaya dahi angilyer ki başka taraflar için bana tabir eylye]

Цу.

[Cu.]

Бурдаја ен мухтачиолуб ђисаниљер миснииманљикде турче славјанчес арнаутчес ве урумчес.

[burdaya en muhtaçiolub lyisanilyer misniimanlykde turçe slavyançes arnautçes ve urumçes]

Türkçe bu coğrafyada her yerde aynı şekilde mi konuşulur?

Су.

[Su.]

Турчес љисани аџиба херјерде бирџинс ми исе деиљ бана табиреиљџе(ÜDS:39)

[Turçes lyisani aciba heryerde bircins mi ise deily bana tabireilye]

Цу.

[Cu.]

Турче љисаниси уч анилаџаги вар османлиже, миснииманџе, ве карамнџес. (ÜDS:39)

[Turçe lyisanisi uç anilacagi var osmanlije, misniimance, ve karamnlces]

Су.

[Su.]

Бис насл љисани мухабет едериз ве насл анљирлар бизимђи мухабети мисни иманљикте. (ÜDS:39)

[Bis nasl lyisani muhabet ederiz ve nasl anlyirlar bizimki muhabeti misni imanlyikte]

Цу.

[Cu.]

Биз миисниман македонијада ћи булунурис кбље дијаринда јевропанин шардагдан таа доснадаедег бис

[Biz miisniman makedoniyada ki bulunuris kblye diyarinda yevropanin şardagdan taa dosnadaedeg bis]

османлиис ве безим љисанимиз миснииминџе анљр ћи дејерек миснииманљи.

[osmanliis ve bazim lyisanimiz misniimince anlр ki deyerek misniimanlyi]

c.) Mektup Yazımı

Севкиљи ваљидем сељам сизе ве сељам соиљџе Петкоја, Јанкоја Маркоја ве Стојана (ÜDS:91)

[Sevkilyi valyidem selyam size ve selyam soilye Petkoya, Yankoja Markoya ve Stoyana

тарафимдан. Астретљи исенез абере бени ичун метих јараба бен саадтааедек сагим ве

[tarafimdan. Astretlyi isenez abere beni için metih yaraba ben saadtaaedek sagim ve]

сизе даразиим јарабдан салк ве љутф дахи бу беним мехтуб џумљенизи булсун саг

[size daraziim yarabdab salk ve lyutf dahi bu benim mehtub cumlyenizi bulsun sag]

ведири. Дахи олдем калрм некадар тезелји џуваб тарафиниздан берије бана тезелји џуваб

[vediri. Dahi oldem kalrm nekadar tezelyi cuvab tarafinizdan beriye bana tezelyi cuvab]

тарафиниздан берије бана бекљејорум сељанкте. 25 канунсани 1875 тарије. Марко

[tarafinizdan beriye bana beklejeyorum selyankte . 25 kanunsani 1875 tariye Marko]

Угриноглу –Тужар

[Ugrinoglu - Tujar]

Pulevski eserinin son kısmında eserini sipariş edenlerin adlarını, mesleklerini, buldukları şehir ve köyleri tek tek yazmıştır. Bu şehir ve köyler şunlardır: Selanik, Kukoş okruk(Selanik Vilayeti), Stoyakovo (Kukoş), Voden, Vranja, Vlasotnitsa (Leskoveçko), Malino (Kumanovo), Sopod (Kumanovo), Priştina, Gilan, Çuçer köyü (Üsküp), Mirkovski köyü, Banyani köyü, Lyubantsi köyü, Obrenovats (Şumandiya), Belgrad, Veles, Kruşovo, Ohrid, Kumanovo, Resne, Kiçovo, Raştani köyü, Zırke köyü, Tserişnevo köyü, Belitsa köyü, Bençe köyü, Slatina köyü, Voştarani (Relinsko), Geliçnik (Debre), Manastır, Gostivar, Tetovo, Sopotnitsa (Bitola), Dolyenski köyü

Eserini satın alan meslek grupları: öğretmen, müdür, profesör, hancı, din adamı, yoğurtçu, itfayeci, öğrenciler, saatçi, semerci, tarım işçisi, fırıncı, çilingir, kahveci, yazardır (Pulevski, 1875:l).

Pulevski eserin sonunda kitabı Selanik, Üsküp, Prilep, Bitola, Veles, Galiçnik şehirlerinden temin edilebileceğini belirtmiştir. Muhtemelen eser kitapçılarda satılmaktaydı (Pulevski, 1875:XII).

4. Sözlükte Kullanılan Kiril Harflerinin Özellikleri ve Türkçe Ses Değerleri

Pulevski, eserinde kullandığı Kiril harfleri dönemin Bulgarca ve Sırpça alfabelerinden alınan harflerle yazmıştır. Kullanılan Kiril harfleri büyük oranda Türkçenin seslerini yansıtsa da karşılığı olmayan seslerin tespitine yönelik şöyle bir yol izlenmiştir: Sözcükte kullanılan *к/ћ, з/ѣ, л/ь* harflerinin ses değerleri şu şekilde tespit edilmiştir: *к/ћ (ka/ke), з/ѣ (ga/ge), л/ь (la/le)*.

Pulevski'nin eserinde kullandığı Kiril harfleri içinde "ö" ve "ü" sesini tek başına karşılayacak bir harf bulunmadığından dolayı bu sesler bağlamdan çıkarılmıştır (Ahmed, 2012:2). "e" ve "i" ünlü seslerini karşılayan harfler eserde gösterimle beraber "ö" ve "ü" ünlülerinin varlığı ince ünsüzlerin kullanılmasından çıkartılabilir. "ı" ünlüsü ("-" işareti ile gösterilmiştir (Ahmed, 2012: 2).

Sözlükte kullanılan Kiril harfleri ve Türkçe ses karşılıkları şu şekildedir:

а	б	в	г	д	ѣ	е	ж	з	и	ј	к	л	љ	м	н	њ	о	п	р	с	т	ћ	у	џ	х	ц	ч	ш	щ
a	b	v	g	d	g'	e	j	z	i	y	k	l	l'	m	n	n'	o	p	r	s	t	k'	u	f	h	ts	ç	c	ş

5. Sözlükte Tespit Edilen Batı Rumeli Ağızları Ses Özellikleri

Macar Türkolog G. Nemeth'in Batı Rumeli ağızlarının sınırlarının belirlenmesinde önemli çalışmaları olmuştur (Nemeth, 1983:1). Nemeth'in tespit ettiği özellikler ağız çalışmalarında hâlâ kullanılmaya devam etmektedir. Türkçenin Batı Rumeli ağızları, Tuna kıyısında bulunan Vidin'den güneye doğru bir çizgi halinde uzanarak Lom, Sofya, Köstendil hattından batıya doğru Kumanova, Üsküp ve Korfu Adası hattının batısında, kuzeyinde kalan Balkan topraklarını kapsar.

Tarihsel süreç içinde Batı Rumeli ağızlarının konuşulduğu coğrafyada farklı milletlerin dillerinin Türkçe ile etkileşim içinde bulunması bu ağızları ayrıcalıklı ve farklı kılmıştır. Batı Rumeli sahası diller arası ilişkilerin birer laboratuvarı durumundadır. Oğuz Türklerinin İstanbul'un fethinden önce bu coğrafyaya yerleşmiş olması Batı Rumeli ağızlarının yapısında Türkçenin arkaik yapılarını da muhafaza etmiştir.

Batı Rumeli ağızları üzerinde önemli araştırmalar yapan Gülsevin, bu ağız bölgesinin Oğuz Türkçesi için özel bir öneme sahip olduğunu belirtmiştir. Bugün Anadolu'da unutulmuş dil şekillerinin Batı Rumeli ağızlarında kullanılmaya devam ettiğini ayrıca Türkmenistan'daki Oğuz ağızlarında kullanılan yapıların Batı Rumeli ağızlarında yaşadığına da değinmiştir. Gülsevin Oğuz Türkçesinin anlaşılabilmesi için Batı Rumeli ağızlarının bütün yönleriyle ortaya çıkarılması gerektiğine vurgu yapmıştır (Gülsevin, 2017: 12).

Nemeth'in Batı Rumeli ağızları için belirlediği 8 özellik; Eckmann (Eckman,1960:189), Hasan (Hasan, 1997:1), Friedman (Friedman, 2002:1) , Günşen (Günşen,2008:402), Gülsevin (Gülsevin, 2017) gibi Türkologlar tarafından çalışmalarında işlenmiştir. Dryga (Dryga, 2008) ve Günşen (Günşen, 2008) Rumeli ağızlarının sınıflandırması konusunda yeni görüşler ortaya koymuşlardır.

Bütün bu çalışmalar neticesinde Nemeth'in belirlediği sekiz ölçüt kabul görmüş ve kullanılmaya devam etmiştir. Çalışmada Pulevski'nin sözlüğündeki Batı Rumeli ağızları özellikleri bu hususlar ışığında değerlendirilecektir.

Nemeth'in tespit ettiği özellikler şu şekildedir:

1. Kelime sonunda dar ünlülerden sadece /i/ vardır: *alti, kuzi, küpri, başi*
2. Geçmiş zaman eki **-miş** sadece tek varyantlıdır: *almış, olmuş, ulmuş*
3. İlk ünlüden sonra gelen /i/ seslerinin yerine /ı/ bulunur: *benım, evımın, verđım*
4. **ö, ü** seslerinin **o** ve **u** ile karşılanması yaygındır: *soz 'söz', uldi 'öldü'*
5. **a/e** varyantlı bazı ekler, kalın ünlülü kelimelere de sadece /e/ şeklinde eklenir. Bunun tersi olan durumlar da vardır: *açarler, varse; demişlar, bilsa*
6. **ö > ü/u** yaygındır: *bülük, küpek, ürdek; uç, urdek*
7. Ünlüden sonra gelen /g/ sesi korunmuştur: *ağız, degirmen, agaç, urdege*
8. Şimdiki zaman için **-(D)yor** eki kullanılmaz. **-y** eki ve **-(X)r** eki yaygındır: *aglaysın, yapay, taraniy; derim* (Nemeth, 1980-1981: 121-128)

1. Kelime sonunda dar ünlülerden sadece /i/ vardır.

a.) **-u > -i**

борчѣи (borçlyi) < borçlı (ÜDS:108), buyурди (buyurdi) < buyurdu (ÜDS:10), куи (kui) < koyu (ÜDS:98), турѣи, пааѣи

b.) -ı > -i

евлади (evlyadi) < evladı (ÜDS: 155), кураклыги (kuraklyigi) < kuraklığı (ÜDS:20), нишани (nişani) < nişanı (ÜDS:62), пайлашти (pailyaştı) < paylaştı (ÜDS: 5), сари (sari) < sarı (ÜDS: 27), татлыи (tatlyi) < tatlıı (ÜDS:19), Һитаблари (kitabları) < kitapları (ÜDS:82), паальи (paali) < pahalı (ÜDS: 57), япиди (yarldi) < yarıldı (ÜDS: 9), алтнци (altnci) < altıncı (ÜDS: 94), карши (karşı) < karşı (ÜDS: 98)

c.) -ii > -i

Һуски (kuski) < küskü (ÜDS:23), созли (sozli) < sözlü (ÜDS:71), Һумши (gümiş) < gümüş (ÜDS: 152), турки (turki) < türkü (ÜDS: 48), Һурулти (gurulti) < gürültü (ÜDS: 147), турльи (turli) < türllü (ÜDS: 20)

2. Geçmiş zaman eki /-miş/ sadece tek varyantlıdır.

Öğrenilen geçmiş zaman eki Batı Rumeli ağzında yalnız -miş şeklinde belirir. Sözlükte de “-miş” şekli görülmektedir.

яздирмишм (yazdırmışm) < yazdırmışım (ÜDS: 82), анламиш (anlamış) < anlamış (ÜDS: 146), булмишум (bulmuşum) < bulmuşum (ÜDS:3), курмишум (kurmuşum) < kurmuşum (ÜDS:100), окумиш (okumış) < okumış (ÜDS:152), верлмиш (verilmiş) < verilmiş (ÜDS:15), деммишм (demişm) < demişim (ÜDS:97), едмишльер (edmişlyer) < etmişler (ÜDS:3), ярадтмиш (yaradtmış) < yaratmış (ÜDS:42), жашамишлар (yaşamışlar) < yaşamışlar (ÜDS: 132), Һотурурмиш (gotururmış) < götürürmüş (ÜDS:130), язмиш (yazmış) < yazmış (ÜDS:146), алтмиш (altmış) < altmış (ÜDS:83), сарлмаммиш (sarlmamış) < sarılmamış (ÜDS: 167), чикардтмиш (çikardtmış) < çıkartmış (ÜDS: 61), калмишлар (kalmışlar) < kalmışlar (ÜDS:59), доһулмишльер (dokulmişler) < dökülmüşler (ÜDS:59), душмиш (duşmış) < düşmüş (ÜDS:55), башламишлар (başlamışlar) < başlamışlar (ÜDS:53), курулмиш (kurulmuş) < kurulmuş (ÜDS:52), анламиш (anlamış) < anlamış (ÜDS: 147), булмишум (bulmuşum) < bulmuşum (ÜDS:3)

3. İlk ünlüden sonra gelen / i / seslerinin yerine / ı / bulunur.

Sözlükte “ı” ünlüsü (-) işareti ile gösterilmiştir. Kullanılan Kiril harfleri içinde “ı” sesini karşılayacak harf bulunmamaktadır.

битерс-н (bitersin) < bitirsin (ÜDS:3), верилд-ги (verildigi) < verildiği (ÜDS:125), вер-лмиш (verilmiş) < verilmiş (ÜDS:15), демш-м (demiş-m) < demişim (ÜDS:57), дениз-н (deniz-n) < denizin (ÜDS:19), дильим-з (dilyimiz) < dilimiz (ÜDS:119), ельерим-з (elyerimiz) < ellerimiz (ÜDS: 85), енс-з (ensiz) < ensiz (ÜDS:124), исмильерд-р (ismilyerdır) < isimlerdir (ÜDS: 110), бильдигм-з (bilydigmz) < bildiğimiz (ÜDS: 135), екер-м (ekerim) < ekerim (ÜDS: 112), едер-м (ederim) < ederim (ÜDS: 131), дед-м (dedim) < dedim (ÜDS: 147), дилс-н (dilesin) < dilesin (ÜDS:139), север-м (severim) < severim (ÜDS:139), баарлар-м (baarlar) (ÜDS:139), ејис-н (eyisin) < iyisin (ÜDS:132), соилъерд-м (soilerdim) < söylerdim (ÜDS:139), ишлер-м (işlerim) < işlerim (ÜDS:143)

4. Batı Rumeli ağzlarında / ö /, / ü / seslerinin / o / ve / u / ile karşılanması yaygındır.

a.) -ö, -ö- > o

Ön ve iç seste /ö/ sesi /o/ya dönüşmüştür.

боиле (boile) < böyle (ÜDS:34), дордунци (dördunci) < dördüncü (ÜDS: 7), дөһерльер (dökerlyer) < dökerler (ÜDS:139), ольмеге (olyemege) < ölmeğe (ÜDS:29), оһузларилъен (okuzlarilyen) < öküzlerle (ÜDS: 168), соилемешим (soilemişim) < söylemişim (ÜDS:3), ојлеце (oylece) < öylece (ÜDS:3), боиле (boile) < böyle (ÜDS:34), Һорунен (gorunen) < görünen (ÜDS: 65), чол (çol) < çöl (ÜDS:22), оиле (oile) < öyle (ÜDS:69), дордунци (dördunci) < dördüncü (ÜDS:6), дизчокалим (dizçokalim) < dizçökelim (ÜDS:47), созлариле (sozlarile) < sözlerle (ÜDS: 42), олдугумда (oldugumda) < öldüğümde (ÜDS:132), Һотулук (gotuluk) < kötülük (ÜDS: 84), созуиле (sozuile) < sözüyle (ÜDS:16), доһук (dokuk) < dökük (ÜDS: 69), Һомуктур (gomuktur) < gömüktür (ÜDS:136), доһолр (dokolr) < dökülür (ÜDS: 83)

b.) -ii- > -u-

İç seste /ü/ sesi /u/ya dönüşmüştür.

турльи (turlyi) < türllü (ÜDS:20), туфек (tufek) < tüfek (ÜDS:27), хотулук (kotuluk) < kötüllük (ÜDS:21), һуфурльемез (kufurlyemez) < küfürlemez (ÜDS:27), һучук (kuçuk) < küçük (ÜDS:60), ульдурурльер (ulydururlyer) < öldürürler (ÜDS:111), душмиш (duşmiş) < düşmüş (ÜDS:54), бујук (buuyuk) < büyük (ÜDS:54), битун (bitun) < бүтүн (ÜDS:61), сурерльер (surerler) < sürerler (ÜDS:55), хотурсунлар (gotursunlar) < götürsünler (ÜDS: 65), битун (bitun) < бүтүн (ÜDS:6), дуньяда (dunyada) < dünyada (ÜDS:58), узере (uzere) < üzere (ÜDS:59), рузјарин (ruzyarin) < rüzgarın (ÜDS:60), гуну (gunu) < günü (ÜDS:72), тутун (tutun) < tütün (ÜDS:61), јуксег (yukseg) < yüksek (ÜDS:18), узум (uzum) < üzüm (ÜDS:64), бујуја (buuyuya) < büyüye (ÜDS:65), туркильер (turkiler) < türküler (ÜDS:66), турче (turçe) < türkçe (ÜDS:162), Һорунан (gorunan) < görünen (ÜDS:39), муневвер (munevver) < münevver (ÜDS:69),

юртулу (yurtulu) < örtülü (ÜDS:80), jзepe (uzere) < üzere (ÜDS:32), жүзүңүсене (yuzuncusene) < yüzüncüsene (ÜDS:56), дордунцу (dorduncu) < dördüncü (ÜDS:94), учјус (ucyus) < üçyüz (ÜDS:103), рүзјар (ruzyar) < rüzgar (ÜDS:22)

5. Batı Rumeli ağızlarında **ö > ü / u** dönüşmesi yaygındır.

a.) **ö- > u- , -ö- > -u -; ö- > o- , -ö- > -o-**

“ö” sesi kelime başında ve kelime içinde “u” ve “o” sesine dönüşmektedir.

үлдүрүрлер (ulydururlyer) < öldürürler (ÜDS:45), умурверсин (umurversin) < ömürversin (ÜDS:3), үрене (urene) < öğrene (ÜDS:166), дуге (duge) < dövme (ÜDS:139), һумульрлар (gyumulyrlar) < gömülürler (ÜDS: 39), жүртүлсун (yurtulsun) < örtülsün (ÜDS:31), һумур (kumur) < kömür (ÜDS:123) бөиле (boilye) < böyle (ÜDS:116), дордунци (dordunci) < dördüncü (ÜDS:92), доһерлер (dokerlyer) < dokerler (ÜDS:78), һогу (gyogu) < göğü (ÜDS:54), һозуһур (gyozugyur) < gözüdür (ÜDS:39), һомук (gyomuk) < gömük (ÜDS:156), һорунаң (gyorunan) < görünen (ÜDS:68), созлариле (sozlarilye) < sözlerle (ÜDS:124), һоклер (koklyer) < kökler (ÜDS:35), һокте (kokte) < gökte (ÜDS:24), обирина (obirina) < öbürüne (ÜDS:37), оксурулер (oksurulyer) < öksürürler (ÜDS:21), ольчере (olycmege) < ölçmege (ÜDS:29), ольчулур (olyculur) < ölçülür (ÜDS:19), оһузларилең (okuzlarilyen) < öküzlerlen (ÜDS:12)

6. Ünlüden sonra gelen **/g/** sesi korunmuştur.

ағачлар (agaçlar) < ağaçlar (ÜDS:59), ағр (agr) < ağır (ÜDS:27), бағлајорлар (baglayorlar) < bağliyorlar (ÜDS:31), верилдги (verildgi) < verildiği (ÜDS: 29), доғмај (dogmay) < doğmaz (ÜDS:22), сағлам (saglam) < sağlam (ÜDS:89), һогу (gogu) < göğü (ÜDS:74), топраги (topragi) < toprağı (ÜDS:8), ишиги (işigi) < ışığı (ÜDS:145), каранлиги (karanlgi) < karanlığı (ÜDS:5), егер (eger) < eğer (ÜDS:10), беследиги (besledigi) < beslediği (ÜDS:63), чоклугу (çoklugu) < çokluğu (ÜDS:61), доғри (dogri) < doğru (ÜDS:86), дедигимис (dedigimis) < dediğimiz (ÜDS:36), сағ (sag) < sağ (ÜDS:93), һучугу (kuçugu) < küçüğü (ÜDS:139)

7. **/a/e** varyantlı bazı ekler, kalın ünlülü kelimelere de sadece **/e/** şeklinde eklenir. Bunun tersi olan durumlar da vardır.

a.) **-a > -e ; -a- > -e- ; a- > e-**

Ön ses ve iç seste **/a/** sesi **/e/** 'ye dönüşmektedir.

азер (azer) < azar (ÜDS:28), базилер (bazilyer) < bazılar (ÜDS:36), гаиреден (gaireden) < gayrdan (ÜDS:69), земаң (zeman) < zaman (ÜDS:79), кусурлер (kusurlyeri) < kusurları (ÜDS:3), падишахлигден (padişalyigden) < padişahlıktan (ÜDS:3), сауктен (saukten) < soğuktan (ÜDS:96), татлилер (tatlyilyer) < tatlılar (ÜDS:33), тенедирлар (tanedirilar) < tanedirler (ÜDS:24), тенесине (tenesine) < tanesine (ÜDS:32), һирез (kirez) < kiraz (ÜDS:142), чекриклен (çekriklyen) < çakrikla (ÜDS:38), чересис (çeresis) < çaresiz (ÜDS:5), ехали (ehalyi) < ahali (ÜDS:62), несина (nesina) < nesine (ÜDS:56), обирина (obirina) < öbürüne (ÜDS:37), кавма (kavma) < kavme (ÜDS:39), тенедирлар (tanedirilar) < tanedirler (ÜDS:24), адемляр (ademlyari) < ademleri (ÜDS:89), бујарлар (buyarlar) < büyürler (ÜDS:34), дизчоклим (dizçokalyim) < dizçökelim (ÜDS:62), дирилмаг (dirilymag) < dirilmek (ÜDS:142), һогдан (gyogdan) < gökten (ÜDS:7), һумульрлар (gyumulyrlar) < gömülürler (ÜDS:162)

8. Şimdiki zaman için **-(I)yor** eki kullanılmaz. **-y** eki ve **-(X)r** eki yaygındır: aglaysın, yapaу, taraniy; derim (Németh, 1980-1981: 121-128)

Batı Rumeli ağızlarının en önemli özelliklerinden biri şimdiki zaman **-(I)yor** ekinin kullanılmamasıdır. Batı Rumeli ağızlarında **-(I)yor** ekinin yerine **/-y /** eki ve **/(X)r /** kullanılmaktadır. Ancak sözcükte **-(I)yor** ekiyle birlikte **/(X)r /** kullanımı da tespit edilmektedir.

јашарис (yaşaris) < yaşiyoruz (ÜDS: 16), сајарис (sayaris) < sayıyoruz (ÜDS: 83), северс-н (seversin) < seviyorsun (ÜDS: 139), саарс-н (saarsin) < sağyorsun (ÜDS:139), сарарс-н (sararsin) < sarıyorsun (ÜDS:145), отурурс-н (oturursin) < oturuyorsun (ÜDS:150), һидермиш (gidermiş) < gidiyormuş (ÜDS:141), отурурмиш (otururmuş) < oturuşmuş (ÜDS:150), сурериз (sureriz) < sürüyoruz (ÜDS:141), езериз (ezeriz) < eziyoruz (ÜDS:33), учар-м (uçarım) < uçuyorum (ÜDS:137), баарлар-м (baarlarım) < bağıyorum (ÜDS:137), јард-м едер-м (yardım ederim) < yardım ediyorum (ÜDS:146)

бељијорлар (beliyorlar) < biliyorlar (ÜDS:158), едејорлар (edeyorlar) < ediyorlar (ÜDS:159), дејориз (deyoriz) < diyoruz (ÜDS:87), долашијор (dolaşiyor) < dolaşıyor (ÜDS:86), дурмајор (durmayor) < durmuyor (ÜDS:72), чикајор (çikayor) < çıkıyor (ÜDS:61), јанајорлар (yanayorlar) < yanıyorlar (ÜDS:55), сатајорлар (satayorlar) < satıyorlar (ÜDS:56), истојор (istoyor) < istiyor (ÜDS:3), ульмејоруз (ulmeyoruz) < ölmüyoruz (ÜDS:11), аңлајоруз (anlayoruz) < anlıyoruz (ÜDS:16)

6. Sonuç

Pulevski'nin Üç Dilli Sözlüğü üzerinde yapılan inceleme neticesinde, sözlükte kullanılan dilin Batı Rumeli ağızları hususiyetleri içerdiği tespit edilmiştir.

Sözlükte kullanılan Kiril harfleri, XIX. yüzyılda Batı Rumeli ağızları özelliklerini ve Türkçenin fonetik durumunu yansıtmakta önemi kolaylıklar sağlamıştır.

G. Nemeth'in Batı Rumeli ağızları için tespit ettiği 8 özellik Pulevski'nin sözlüğünde *-(D)yor* ekinin istisnaları dışında uyumaktadır.

Eser sözlük olarak adlandırılmasına karşın bir ders kitabı ve temel bilgileri öğretme kitabı özelliğini taşımaktadır.

Eserin sonunda kitabı veya sözlüğü sipariş edenlerin meslekleri ve buldukları şehirlerin listesi verilmiştir. Bu liste incelendiği zaman eserin geniş bir kesim tarafından ve farklı şehirlerde rağbet gördüğü ortaya çıkmaktadır.

Eser Rumeli ağızları ses hususiyetleri açısından önemli veriler barındırır da birçok farklı alanda inceleme yapılabilecek özellikleri (eğitim, tarih vb.) barındırmaktadır.

Yapılan literatür taraması sırasında Türkiye'deki araştırmacıların Pulevski'nin eserlerinden yeterince haberdar olmadıkları tespit edilmiştir.

KAYNAKÇA

- AHMED, Ö. (2010). "1875'te Türkçenin Makedoncaya Olan Etkisi: G. Pulevski'nin "Üç Dilli Sözlük"ü", *Türkçenin Balkan Dilleri Üzerine Etkisi Sempozyumu Bildirileri* 29 Mayıs 2009 - Üsküp. Üsküp: MATÜSİTEB, TİKA ve Filoloji Fakültesi. s. 103-108.
- AHMED, Ö. (2012). "Makedonya Türk Ağızlarında İki Sesin Durumu Üzerine: "Ö" Ünlüsüne "H" Ünsüzü" *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 1(2).
- AHMED, Ö. (2012). "Resne ve Yöresi Türk Ağızlarında Ünsüzlerin Kalın ve İnce Varyantlarının Kullanımı", *Balkanlarda Türk Varlığı Sempozyumu*, 10-12.05.2012, Manisa.
- AHMED, Oktay (2012). "Pulevski'nin Sözlüklerinden Hareketle XIX. Yüzyıl Makedonya Türkçesinin Bazı Ses Özellikleri ", VII. *Uluslararası Türk Dili Kurultayı*, Ankara.
- DRYGA, I. (2008). "Türkçenin Rumeli Ağızlarının Lengüistik Statüsü ve Sınıflandırılmasına Dair", *Türkiye Türkçesi Ağız Araştırmaları Çalıştayı*, 25-30 Mart 2008 Şanlıurfa, Ankara: TDK Yay.
- ECKAMN, J. (1960). "Dinler (Makedonya) Ağız", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, 189-204.
- FRİEDMAN, V. (2002). "Makedonya ve Civar Bölgelerde Balkan Türkçesi", *Türkler Ansiklopedisi*, 20.
- GÜLSEVİN, Güner (2017). *Yaşayan Türkiye Türkçesi Ağızlarının Tarihî Dönemlerini Belirleyebilmek İçin Bir Yöntem Denemesi Örneği XVII. Yüzyıl Batı Rumeli Türkçesi Ağızları*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları: 1231.
- GÜNŞEN, A. (2008). "Doğu Trakya Ağızlarının Şekil Bilgisini Belirleyen Temel Özellikler", *Turkish Studies*, 3/3, 402-470.
- HASAN, H. (1997). *Makedonya ve Kosova Türklerince Kullanılan Atasözleri ve Deyimler*, Ankara: TDK Yayınları: 685
- HAZAI, G. (1963). "Rumeli Ağızları Tarihinin İki Kaynağı Üzerine", *TDAY Belleten*, Ankara.
- KARASU A., "Mekedonca-Arnavutça-Türkçe Üç Dilli Sözlükte Rumeli Ağızı Hususiyetleri", 4. *Uluslararası Türkiye Türkçesi Ağız Araştırmaları Çalıştayı*, Edirne, Türkiye, 27-29 Ekim 2011.
- NEMETH, Gyula (1983). "Bulgaristan Türk Ağızlarının Sınıflandırılması Üzerine", *TDAY Belleten*, Ankara: TDK Yay.
- NIKOLOVSKA, Violeta (2009). "Балканизмите во Четиријазичникот на Ѓ. Пулевски / Balkanisms in the GJ. Pulevski's Dictionary of Four Languages", *Јазикот Нау Денеиен*.
- NIKOLOVSKA, Violeta (2015). "Српско-Македонските Културни Врски Во 19 Век (Врз Примерот На Делото на Ѓ. Пулевски)", *Афирмација, Продлабочување И Проширување На Вековните Културни Врски Меѓу Р. Македонија И Р. Србија*, 30-31 Oct 2015, Bitola, Macedonia.
- MOLLOVA, Mefküre (1972). "КТВRR ve Yunan-Kiril Harfli Türkçe Anıtlar," Ankara: *TDAY Belleten* 1972: 173-182.
- PULEVSKİ, Georgia (1865), *Yazicnitsa (Jazicnitsa)*, Sofya.
- PULEVSKİ, Georgia (1880). *Слогица Речовска*. Sofya: Народна Печатница на В. Прошевъ.
- PULEVSKİ, Gy. M. (1873). *Dört Dilli Sözlük: I. Sırpça-Arnavutça - II. Arnavutça - III. Türkçe - IV. Yunanca*. Belgrad. (Orijinali: Пулевски, Ѓ. М. (1873). Речник от четири јазика: I. српско-албански - II. арбански-арнаутски - III. турски - IV. грчки. Београд.)
- PULEVSKİ, Gy. M. (1875). *Üç Dilli Sözlük: S. Makedonca - Arnavutça - Türkçe - Cilt II*. Belgrad: Devlet Basımevi. (Orijinali: Пулевски, Ѓ. М. (1875). Речник от три јазика: С. Македонски - Арбански - Турски (Lugat Üç Lisaniden: Misniymance -ArnaudçesveS. Makedonlucos) -књигаII. Београд: Државнаштампарија.)
- RİSTOVSKİ, Blaže (1996). "Georia M. Pulevski Megnik vo Naşata Kulturno- Natsionalna İstoriја", *Svećen Sobir Po Povod Stogodişinina Od Smartta Na Georgia M. Pulevski Odrjana Na 14. VI. 1995*, Скопје.
- TURAN, Fikret (2002). "Osmanlı Ağız Çalışmalarında Amaçlar Kaynaklar ve Problemler", *Türk Bilig Dergisi*, 2002/4, 125-135.
- НАСТЕВА, Оливера Јашар, (2001). *Турските Лексички Елементи во Македонскиот Јазик*. Скопје: Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“.
- ПУЛЕВСКИ, Горѓија (1892 (2003)). *Славјано-Македонска Општа Историја*. Скопје: МАНУ.
- РИСТОВСКИ, Блаже (1995). "Македонија и Македонската Нација", *Детска Радост*, Скопје, стр.133